

e-mail: o.kyrylenko@tneu.edu.ua

**Кириленко О.П., д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів
ім. С.І. Юрія ТНЕУ**

АКЦІОНЕРНІ ТОВАРИСТВА В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

**Kyrylenko O.P., D.Sc., Professor, Head of Department of Finance
named after S.I. Yuriy, TNEU**

JOINT STOCK COMPANIES IN UKRAINE: CURRENT TENDENCIES OF DEVELOPMENT

Акціонерні товариства (АТ) як одна із організаційно-правових форм ведення підприємницької діяльності посідають провідне місце у світовій практиці завдяки перевагам, що внутрішньо притаманні акціонерній формі власності організації виробництва. В умовах ринкової економіки розвиток акціонерних товариств набуває особливого значення, оскільки саме завдяки їм формується сучасне ринкове середовище та значною мірою вирішується проблема зайнятості населення. Крім того «акціонерна форма підприємництва виступає могутнім засобом побудови господарської системи, що базується на недержавних формах суспільної відповідальності» [1].

Таким чином акціонерний сектор відіграє різнопланову та надзвичайно важливу роль в національній економіці та виконує, за висновками фахівців, багато функцій, серед них: виробнича, збагачувальна, контрольна, монопольна, інтеграційна, заощаджувальна, акумуляційна, спекулятивна, інформаційна, одержавлення-роздержавлення, глобалізації, мотиваційна, соціалізації [2, с. 57]. Така багатогранна роль акціонерних товариств вимагає належної уваги та підтримки з боку держави, створення необхідних інституційних, організаційних та економічних умов для забезпечення їх повноцінного функціонування.

В Україні перші акціонерні товариства були створені ще у 1988 р., проте лише у 1991 р. було закладено законодавчу основу для формування корпоративного сектора економіки – ухвалено Закон України «Про господарські товариства», що призвело до динамічного процесу створення акціонерних товариств, головним чином в процесі корпоратизації державних підприємств. Проте в наступні роки подальші ринкові трансформації еко-

номіки вимагали впорядкування чинної нормативної бази з метою вдосконалення корпоративного управління, кращого захисту прав акціонерів, узгодження та врегулювання інтересів учасників корпоративних відносин. Тому у 2008 р. був прийнятий Закон України «Про акціонерні товариства», згідно з яким АТ повинні були протягом двох років привести свою діяльність та статутні документи у відповідність до вимог цього закону, що в перспективі мало би зміцнити інвестиційну привабливість АТ та сприяти покращенню інвестиційного клімату в країні загалом.

Слід зазначити, що вдосконалення нормативної бази та ухвалення вище зазначеного закону сприяли значною мірою підвищенню рівня корпоративного управління в Україні в контексті надбань кращого, в т.ч. європейського досвіду. Разом з тим, на сьогодні не всі положення цього закону виконуються і більш як половина з існуючих АТ так і не пройшли процесу перетворення їх у публічні та приватні із-за наявності значних організаційних труднощів, а для окремих АТ, навіть, неможливості проведення такої трансформації з формальних причин. Так, станом на 01.01.2017 кількість АТ, що функціонують у формі ВАТ і ЗАТ, становить 7 729 одиниць, або 50,9% від загальної кількості АТ [3].

Динаміка акціонерних товариств в Україні за останні роки характеризується даними, наведеними у табл. 1.

Таблиця 1

Динаміка акціонерних товариств в Україні за 2010–2015 рр.*

Станом на:	ВАТ	ЗАТ	ПАТ	ПрАТ	Разом
31.12.2011	5 761	15 798	2 161	2 911	2 6631
31.12.2012	3 949	13 714	3 314	4 294	2 5271
31.12.2013	3 367	13 067	3 576	4 483	2 4493
31.12.2014	2 418	6 116	4 215	3 490	1 6239
31.12.2015	2 031	5 380	4 149	3 486	1 5046
2015/2011,%	35,3	34,1	192,0	119,8	56,5

* *Примітка.* Складено на основі [4].

Основними тенденціями, що характеризують сучасний стан акціонерного сектору економіки України є наступні:

– зменшення загальної кількості АТ з 25 531 до 15 183 (або майже на 40%) за період з 2013 р. по 2017 р. внаслідок їх реорганізації в інші організаційно-правові форми та неможливості подальшого функціонування як

акціонерних окремих підприємств, що були створені у процесі приватизації;

– розподіл акціонерних товариств за видами характеризує переважання кількості приватних АТ над публічними АТ (на початок 2017 р. діяло 4 348 ПрАТ і 3 122 ПАТ), а також перетворенням ПАТ у ПрАТ, що зумовлено більш простими умовами створення, організації діяльності, звітування та управління приватними АТ порівняно з публічними АТ;

– переважне зосередження АТ у переробній галузі (36% ПАТ і 22% ПрАТ) та операціях з нерухомим майном (13% ПАТ і 15% ПрАТ);

– найбільший рівень прибутковості мають публічні АТ, зосереджені у місті Києві та Дніпропетровській області. До початку військових дій на Сході країни, до числа високоприбуткових належали також АТ Запорізької та Донецької областей;

– суттєве розшарування АТ за обсягами власного капіталу і рівнем прибутковості, за якого менш ніж 1% загальної кількості ПАТ і ПрАТ генерує відповідно понад 80% і 70% сукупного чистого прибутку у зазначених сегментах акціонерного сектора;

– проведення консервативної дивідендної політики більшістю АТ внаслідок складного фінансового стану, за якого прибуток не розподіляється між акціонерами, а реінвестується у розвиток бізнесу. Найбільше виплачувалося дивідендів у 2014 р. АТ у переробній та добувній промисловості, розробленні кар'єрів, інформатиці та телекомунікаціях, фінансовій і страховій діяльності [3; 4].

Таким чином теперішній кризовий період, зумовлений дією низки зовнішніх та внутрішніх загроз, відзначився на масштабах акціонерного сектора України, і певною мірою на тенденціях розвитку акціонерних товариств та особливостях їхнього господарювання.

Для акціонерних товариств як корпоративних утворень важливе значення має організація процесу управління. Система корпоративного управління в АТ ґрунтується на Принципах корпоративного управління Організації економічного розвитку і співробітництва, Принципах корпоративного управління Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, чинних нормативних актах і, перш за все, положеннях Закону України «Про акціонерні товариства». Протягом останніх років відбулися певні зрушення у вдосконаленні корпоративного управління, що характеризується наступними показниками. Так, на фоні загального скорочення

чисельності АТ за період з 2010 р. по 2015 р. відносно збільшилася кількість АТ:

- які розкривають інформацію щодо корпоративного управління (на 8,8%);
- в яких проводяться загальні збори акціонерів (на 6,5%);
- які створили комісію для реєстрації учасників зборів акціонерів (на 58,4%);
- в яких сформовано власний кодекс, правила, принципи корпоративного управління (у 5 разів) та ін.

За 2014 р. з 5 960 АТ, які надали Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку інформацію щодо корпоративного управління, у 5 333 АТ проведено загальні збори, в т.ч. у 1 612 – позачергові; у 5 036 АТ було створено реєстраційну комісію, у 3 276 – ревізійну комісію, у 1 743 АТ введено посаду ревізора. В наглядових радах 34% АТ, які розкривають інформацію щодо складу наглядової ради, створено комітети стратегічного планування; майже у 90% зазначених АТ члени наглядової ради не отримують винагороди, а в 10% АТ – винагорода встановлена у фіксованій сумі.

Для подальшого розвитку акціонерного сектору національної економіки необхідно забезпечити безумовне виконання норм чинного законодавства, зокрема щодо приведення діяльності акціонерних товариств до вимог Закону України «Про акціонерні товариства». Слід сформулювати та запровадити різноманітні інструменти стимулювання участі акціонерних товариств як емітентів корпоративних цінних паперів у залученні акціонерного капіталу для розвитку своєї діяльності. Залишаються актуальними питання захисту прав інвесторів та підвищення інвестиційної привабливості країни в умовах політичної та фінансової нестабільності і триваючих суспільних трансформацій.

Звичайно, що забезпечити успішне функціонування акціонерних товариств неможливо без стабілізації соціально-економічного становища в країні, розвитку вітчизняного фондового ринку, вдосконалення форм і методів державного регулювання цього сегменту економіки, підвищення рівня фінансової грамотності населення. В зв'язку з цим нові перспективи для розвитку фондового ринку України відкриваються при запровадженні другого рівня пенсійної системи – обов'язкового накопичувального пенсійного страхування, а також поширення професійних (корпоративних)

схем фінансування дострокових та спеціальних пенсій як потужного джерела інвестиційних ресурсів для розвитку та збільшення масштабів фондового ринку і спрощення доступу АТ, як емітентів корпоративних цінних паперів, до фінансового капіталу.

Література:

1. Клементьєва О.Ю. Становлення акціонерних товариств як найбільш розвинутої форми підприємницької діяльності та їх розвиток в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/120.pdf.
2. Шаповалов В.О. Акціонерний сектор національної економіки як об'єкт державного регулювання: моногр. / В.О. Шаповалов, С.С. Ніколенко, І.М. Ковальчук. – Полтава: ПУЕТ, 2014. – 199 с.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Річні звіти Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua>.

e-mail: lv.ch@sfs.gov.ua

Аракчєєва Ю.Д., *головний державний інспектор з юридичних питань
Червоноградської ОДПІ ГУДФС у Львівській обл.*

СУЧАСНІ ПРІОРИТЕТИ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ОРГАНІВ ПОДАТКОВОГО КОНТРОЛЮ З ПЛАТНИКАМИ ПОДАТКІВ

Arakcheeva Y.D., *Chief Inspector of Legal Affairs of Chervonohrad USTI,
SFS in Lviv region*

CURRENT PRIORITIES OF ORGANIZATION TAX CONTROL WITH TAXPAYERS

Одним із найбільших недоліків сучасної практики оподаткування в Україні є слабка гармонізація відносин між органами податкового контролю та платниками податків, наслідком якої є численні конфлікти між цими сторонами податкових відносин. Оцінювання об'єктивних умов, що сприяють виникненню та загостренню таких конфліктних ситуацій свідчить, що в їх основі лежить цілий комплекс чинників, серед яких нестабільність та суперечливий характер вітчизняного податкового законодавства, низь-